

Il art Rana märkmeid
eesti hariduse- ja kultuuri-
tegelaste kohta.

PEM 21167

37.092

PR 19

1
Su kõikumatu notarus

Su sügav rahvaarmastus,

su raugenata raske töö

käib edesi, käib edesi.

Kas olge päev ehk olge öö

käib edesi, käib edesi.

Ja ainus - teie mis sa saad

on mulles ~~rahu~~ maitse mead.

Kuid siin armastus jätöö

kas olge päev ehk olge öö

käib edesi, käib edesi

käib mäletuses edesi.

Heinrich Bauer.

sünd. 30. juulil 1874 Paide linnas kaupmehe
pojana. käis kodus Tallinnas ja Pärnides
Lopetas 1896 a Tallinnas Nikolai gümnaasiumis
ja astus Tartu ülikooli ajaloo ja keeleteaduse fakul-
teeti. Tegi üliõpilaseks seksa keeleõpetaja kassari
ja õpetas mitmeid Tartu linna keeleõpetajate -
Lopetas 1900 a. cand. hist. aasjärgiga üliõp-
li ja sai väitkirja eest rootsa keele üle
kuld auhaga. Oli 1900-1903. Tartu praeg. ja
tutvustate gümnaasiumis seksa keele ja ajaloo
õpetaja, aastail 1903-1906 Wersseni reedkooli
ülemõpetaja ja kõrgeimate meistrakoolide kur-
suste lektor. Reisis 1902 ja 1904 aastail
Türgimaal, Kreikamaal, Põhiskas, Egiptuses,
Itaalias, Prantsmaal, Austrias, Soomemaal ja
Ukraines, seadeti 1905 a. ministerruumis
poolt Larss ja Schmittinack seadete keele
keeleõpetajate ühingu, Igatius kodumaa

järele sundis teda 1906. a. kodumaale
tagasi pöördama, - see Tallinna Nikolai
gümnaasiumi ülemkooliõpetajaks ja võttes
ka seltsielust tegelikult osa; 1. ok. 1906.

a. bestinaas Kelvarehareduse seltsi asutajale
sao- ja loomuse Seltsi abimeheks.

Kaastööd Postimajas: mõned jühkkirjad ja pikemad
reemikirjad Konstantinopolist, Palestiinast,
Egiptusest, sõnumed Varsavist ja Tallinnast.

Jaa. Bergmann

Üldine ajaleht "I" 1879, II 1880
8° 144 lk 115
Kodulaste raamat' 1. tr. 1890, 8. trükk
1906. 8° 110 lk

C. R. Janson'i Kooli Lugenise raamat I
15 trükk 1906. 8° - 256 lk

II. 1907, mehe trükk. 302 lk
(Elukoolis 1877-1882)

Ernst Enno.

"Olen hirttämällä pöytä-välillä olin edes
tö ajal kui 17 või 27. mail 1875. mul see au
oli sell kadekade kadunudus-keita, kadunudus-
muidugi keit vastu tallmist, sest ma lühend-
tagupool see. Teine perekonnale saladus:
pühapäevit kakanud mulle kogu viinase;
minu kogu aegastena, "vanainimene kogu vastu":
"antä, peenemine" kinnat; aga see ma
ei kinnale.

Ma ütlesin 17. või 27. mail. Sellepärast et:
27. mail, oia seiat ristimisi tunnistusel,
järgimisel ka Rannu kirikuraamat. Enne
aga vaidles vastu: et ilmapiik oli 17. mail.
Va Armut - tö ajal Rannu kirikuõpetaja -
lei sin osa ristimisteta kait kümme
või aastas nooremale, mõni asi siis sinu
kümme päeva nooremale tatta. Ja
Mis siis: ma ei tea kinnalt mulle ma

sündinud olen. Sündinud kolt. Valgati mää-
 küts. Tost kaitrit ei ole palju enam meel-;
 mis aga on, sest mujal. Enne seelaguise
 põlve alga juba astis wõ Põrga wõlde korust
 külla talu, mille järele mind külakondade kooli
 Looaare Erniko nimelise kooli. Ütlenet si-
 tikka ka jätti, et ema mind äärmiselt
 lehtomeer ristiäli oli talnud. Kõik alnua
 juba valmis, minagi nü kuku astener. Kiriku-
 õpetaja lea'dnud aga, et see ikka ei minekut.
 Suur protest kisa minu poolt. Ka ema saanud
 pahaks: „Jumal pääs üleva, mas kenda
 äärmiselt all, ei lähä!“ Se näete juba
 ema poolt midagi kuulatajast. See külg ongi
 minuid siin, et ette elukevad, kus äiet veel
 märkema hakkead, juba sügüena näputaie elu
 peal tagasi pead vaatama, ust „Postimees“ viis-
 kümneaastase kestuse mälestusest e toli kikk
 ladipealt püündub. Vannu alla, muud midagi,
 ehk teie sõnaga - Põrissoni vattu ikka ei saa.

Külakool : Valgu Lahtelane külar, kooli-
õpetaja Mäkk. Sii pendi mind, et vallatut ja
kärimalt paist mõneki ajaks rahu saada. Tõelisi
õpetust andmin põhjus. Ja va kes Mäkk pidli jagu
saama. Sest ajast a'as palgi meki, mis on, kolo
koludemalt. Ei taltsud kuidagi selgeks saada,
et so tunni aja pings pealt tulei a toli taiste
jõ meina, kuhu sa tahad, iegi siis mitte kü
leimataxiid. „kõn mis ana, eri pääle, tulen jälle
tagasi.“ Siis kõik leidnud nagu vana, kartulipuis,
kakemõte ja teinid väga lihsad, aga seda lolesama
asjas. Mõteldu: ku pidli üli ture olama, sest
kui kirikuõpetaja kevadel kooli „kaema“ tuli,
saadeti mind kairikamlirisse, „et mis õpetajis
ana sõnā ei nätes“. Kirikuõpetaja katus tuii,
mina aga külini kairikamlirist välja ja tein
kutsariga sõprust, ja al mul „vardega“ saapad
jätas alid, aitesin kutsaril ajast vett vetti.
Kui mul ial see lāds mõte on tulnud

4

kunagi kooliõige tagasi igatseks, siis on sell juures-
küll ainult elu Lektuure koolimajas süda-
liku Mälga juures süüdi. - Siis koolipäev

Rõngu Paadengi mõldri tütar. August Block
Rahu tõe pümmi! Tundis laps hinge, ja
elu ei võinud laita. Kinnul elotus valuseni
ja kurtuseni, vahet kukub temmi pealt vette,
nagu nüüd kukkunud ei oleks ei või mitte vähe
ei saanud. Ka mindi valet vähele, mind jäet
tõlt kõja. Tauskusi, vähele ja mis maha kade-
esimees uneto ääd! Treffneri juures siis, Harro
Treffneri kooli last koltu pümmi pümmi raamatute seis-
vat minu koltu märkust: suured andid, aga üht
võllatunemat tervet kooli. Harro too, ei tea kooli,
aga pääsaraamatuse vöht vallatun Eoinduse
juurde liide: sai üht raamatit völtun 6 (loe:
kuus) kurtu kõige lütsame mottu vitru. Atkusi
andis kääkusi!

Realkool: J. Ripke ajal, „Räuberhauptmann“
mäng, pealõhkus, indiaanlast mäng oratõhkus.

Esimese koolitöös, teine, teine Tälkoere metsas. Siis
rahvastunde ärkamine. Olet: tunne ühennast, mõt!
See tuli nü ühel koolil, taltrats. Kõditasin „Tyye“
puja kõne - rahjendat klassi; ei jõudnud ture,
nagu kuragi linnapais, memmepeajaks, tühje koolitöe -
mist ära kannatad. Muud saadeti Ripke juurde.
Ripke: „Küingune talumatu puurikene klapats! Vae-
take armust ja helastust koolivastu, si lõne ei
müts end tarvilisest viisil üles pidada! Kuid
nagu aile. Sii järele kardetas kirkkaja, kui midagi
tegelikult äiendads oli. Muud unistaja: eesti tüng
Amerikasse püügender ja mõne indiaanlas regulaar
liikneks keite, pärast - Jaanus, siis vagune tra-
nerene üppunud prais, mis ühagune tida ka un-
direktor „kumlu“ Sakaloo, end leidus, Siis alga-
as, kui instinkt ütles: katsu nü alla, et direktor
sikus minull seda näib, mis talle meeldib.
Ja küinli: klassis: mis Taa, härra - mis ühaga-
ironia - peale kooli lõpetamist peale hakkata, si

Kõrgele nü pühapäevale nü sain : õnnetuslik !
 Pea-aeg, kui direktor salda põlve kergele ja õht-
 seripõlve isärseni küles, ja turnitund õiet „udusid“
 muutus. Vahet-vahele aga ei saanud muud kui pidu
 nende külge võtta, kes „kõnnherneid“ tegid, nii
 sala vandenõu. Siin ja seal viskas siis mõni
 pomm ja jooksis ise kooliõpetaja juurde ja kesis...
~~ka~~ bombid ! Aga need olid kardetavad tunnid. Muud
 suurt tähelepanu - läilumisi. Is kui mind ka, mis vae
 keele ja kirjanduse puutub, nii hõlmata külmaho-
 jätes, sinu alla jünnet aegumise viidi vene keele
 ja kirjanduse läilata tegemise juurde kooli kodus tähelepanu
 ja tundmise läbi. Täsi loodusele, füüsika ja ajaloo
 tunnid ei olnud muud kui - vene keele sala katsumine.
 Direktor Sokolov - prr !

Üks suvel kodu-, metsas, karjamaal, end esit
 sigade, pärast loomade juure - õnnis unustamine
 ja kottide viitamine erit Rinaldi ja fabu-
 seni, kile-ruumide viimsete vaimelusteni.

Kuider me koolis lapse daia, e' tele
kõrda: a' mitte uigut kirelde ega ka valitad;
peemike jän meie kerkkool aludst. -

Rüminne dujargus ol' Rõngu ring vanemad ja
nooremad. Tsentrumi vanemad maanõu Eek -
valdt. Vauvelt m' küll best' teist meest leida, kei
nii hästi saksa, prantsum ja inglisi kleskuis tunneki.
Fairie ja sigar bolon, filosoofiline kangelis jõudnud
olein, suu lühkornestest, südamlik, alkusid vni
enemadituse ühtinust pärmugi, tõmbes Eickweldt se -
kond küll enes kätte, mis Rõngu sadakords "teledmüt"
leidis. Kari Eickweldt algsuvarastik tõidust e' ole
mul muud nime järel meelde jäänud kui lugulaua
katted "Skarver" ja tõlgitud Shakespeare näidendid.
Vanemad ja nooremad Eickweldt ringi ol' ka
kadenud Rõngu kister Kipsaar, meil hõlilooja
A. Sprengel-Latõpilane, - ja seda kui äärmus, kelle
kulul kine veld nii huvitased lende võtte, ed mul
see tunne ol', nagu istukime meie mõne vana targa
sünder laos ja kuulakime tema sõnu; varnesti

ilmapiilkudel ol' kordvoldi kun. Väinö- seltu
ta kui temperamentli mees kirjanduses ja tema
küpatuses nite ja kais xll kelpi varta pulaks.
Aa püüdjle ja püüdjle südama- temele kallis
mõelma.

Näuremate hulgas paistis kõige enam välja Bern.
Weber. Mena parem sõber ja ainuke leerinant.
Tema e: see muudugi „Postimile“ praegusel jumbelil
pundum, sest tema anse on saam. B. Weber, keele
a. tahs praegu midagi näineta olla. Lõulu
„Faust“ tõlkimiseks. Tõlki k' liikmed ringis olid
need Otto ja Lina Grossschmidt, Raigest koshapätis
oma ahikasaaga. See ol' Otto Grossschmidt, viljakas
aulehtanur aeg, kui tema teine aulehtatusega ilmus.
„Oleat“ seisas temal laht ja see ol' meil need kottasamat.
„Oleat“ tol ajal! Päiast aost värsavad ka Veckeri
ja mull. Harilikult kollekukäimis kohas ol' Rõngas
apteegi tolle aegu apteegi õpilane J. Kuiki juure. Ringil
ol' oma kōsikirjandis leht „Toru“, kus vahel ägedaid
vaidlusi peeti. Kaunis paleuolise leht ja püüd

dei ringis ja -ja sala soov oli küll kujuneda
nii suureks, tugevaks ja heaks inimeseks nagu ringi
hing härra Lichowolt, kes oma mõtteks küs kogu,
et oma näimutugi küs seda südamele raski sub-
tals, mis muid tundeid olid. Ja kui mõtles: mis
eda? - kama! mis kõneldus? tül! purn! mis
sotsiaaldemokraatilis? - jama! Andu näe
naartele iseloomud, mehed, kui kui inimesed sen-
red ja songad, - ja näe võtme teie eda, teie
käre meeluse, teie sotsiaaldemokraatliku peal kutsu.

Politikume: sügis 1906. Kuubanduse jooksul.
Uus ilm; uus sõna; uus sõna, uus - seadus.
Pis rahvastunde vämmene kõike: „elagu, võim!“
Erinevad ühikpõlde aetud veel mõni laulukene
„Oleiku“ või „laste Postimees“ seeritud. Sii
suur videnik, kaarimis, selgumise, vti sal mõr
älguik, mis „Postimees“ rahuriku vi kingaad.
Lugamõide tüüsi jätk mõn arglis laulatusene,
mis armu leidis, kui 1902. aasta kevadel tuljast
tarkud mind „Postimees“ kants toimetus laulu

Raskas keldruse istuma perid ja meie näitusega põlles
 parim kind ja S. Litzberg on Piprenae tuhis mind „ro-
 tenteritud kuletapas nütis. Taimetuse töö oli tähts-
 tundmala. Vilumate jõe kate andis ni mõndagi, mis viltu-
 rutilegi liig oleks olnud, nagu suvel 1902 Crimast loka-
 kütse täis, kuni taimetajaj Saaremaal oma mured

Eest merde kaotis. Tõlkinis alates; uelhel turg
 tükki, mille visust sul äiet aimugi e. v. l. Proas
 aga ühtedat rekke ja palav. Tont seda cest
 loka taimetust ja taid! Kio härra Tonissoni paakumia!
 Täsi, istud ononikord nagu pommil karmel, mis ego silm-
 pila loka loka nütis. Härra Tonisson mind ja däs!

Siski mehendage, laimud ajad! Oli kudes oli: roim
 ja mare kaalimiseks ka „Postimale“ kajas. Minda
 davis seal kui lovi. Kolmetait kumme kum päas-
 Rüge tagasi ja tere aetle kumad jälle „Postimale“ juures.
 1905. Kui Lääre Menning, tolleaga „Linda“ taimetajaj
 Lepenale teatis diideklurid üppima loka jän. Lilla
 xir, kui cand. Tonissoni sõnade jätele — „nautus-
 d „Linda“ keri kirjed utia e. loka.“ Sama aetle

veebuarikunul jäi ka põlvelukum jäädessale
sõjale. Toimetusele on üht nimega armata
da, kes annab et need edasi võetakse, keda
veimutaks juba kollektus võib nimetada, päris väsi-
male rekollektus. Mis sa ütlesid kirjutades, purutis-
jaks jätma inimese! Mõnikord mäletas lühike
kollektus, lühike need midagi jätma. Pärast,
aga süüsi raskes kuitis! Sui jäi Linds' seisme.
Sui Tartu Vabastuse krediti ühikumi annab toetuse,
Sui - viimaseks võidaks „Isamaa“. Pärast!
Ma oleksin inimestest seekord enam halba pida-
nud uskuma, väärarvusi kui seda sõbra kollektus;
ka oleksin enam meheks pidanud võtma võrdmud-
ma. Vabata Vabastus oli kaige suurem minna,
tuleks mis tuleks, kui üksi palenepoolsele Tallinnale
lehe toimetajale mulla Tartusse järele saatis. Aga
kui seegi parem oleks: oleks: ma jätin nii kogu-
aks kui lubasin. Seda tuttavem kollektus tagune
elu meie ajakirjanduse näitajaks.

rustatud juulilar. Sinu kile ol' veeadum
arutamine. Mis me, kui mõnes sinu noori karva -
dikus tuij kelle "me" järele oleme ol' kuitas.

Kuudai seda arutagemist, mida sa alati kuitas
jõ kütad, jõ mis sulle üigust andis jõ annab
teisi sargite, saadalee siis, kui mitte ei totata
minema sinna, kust see igatsetud "me" vee-
sevad minemine näib vastu naeratast?

Ehke ka sa teiste üle, nende rahus "hüüjijale"
üle, kui sinu teist pärit, vähem mungad,
kui oma "muisti" unis kaja üle?

Lalle ragemine 78.9. Kestus juulilil. Senik
jõdu. Brnt Brno, cand. rer. mere.

Karl Willem Freundlich.

sünd. Kureaare ~~l~~ linnas a. 1803, ol' vallatu
muirikuus Soari kogedun õpetaja seakarjane.
õppis Kureaare isiklik, k kirjutas ka laulmist
ja arhimängi^{ist}, sai a. 1825 Muhumale kooli ja
kooliõpetajaks, pidas seda ametit 46 aastat kuusikü,
tegi, kui kirjutas arhitekt a olund, mille nimis ise
ja puhkas müüa juba ammu mullat. Oli „Perno Poi-
timike“ kaardislinn, kirjutas raamatuid „Põllume-
ait“ ja „Põllumeis“. Tema kuulutatud laulud. Püüdis
kõrge õige järele“ ja „Oh kui rõõms on ma päris“
Linnas kutsi ise lapsi.

Vana Linnas seaduse järgi pidi kildunnevali
võlumeis 12 kodipäisi olma. Ei tulnud valatahtlikult näi
kõikla, valiti 12 12 tervemat pringi välja ja pandi
nad kildunne kula pääl kooli, kus nad ka istusid.
mure said. Kõikide koolipäisi ol' võit ka Linnas
L. 4.

5. Kõik konna koolis kohti kirjutas C. „Perno Post-
meis“ nr. 1853 nr. 13).

„Kuid pidame meid õppima, kui meid ei õpetata? Ku-
rem hulk „aastasi“ keelid ja laulud seda anna kogu-
me. Nõrgumad talurahva õuesõnnijad on veel
praequsi, kui hirmus suured silmad teinud üldis-

„Mii talviniinene laps- sest ja sest õpib?
Kui- ta sellega lähel. Keri palgu teab, see inene-
sest palgu peab. Talurahval peab veld vaji. Kui
kuna, äädade, kümme kõrku müüdnud, siis on
küllalt, munda lähend niretargust ja e. m. a. st
gäkörd müüdi maks toimata kui tawis on.“

Nõrde räägusid veel mõned, aga inimesi nägi
tõrkekursid, üks üm teine seal. C. C.

Joh. Vold Jannsen Perno Post. 1858:

„Tähti nanel andus ajal olid meil lund mõne aja
pealt väga vähe. Äpitajid olid vasselt veerona
m. a. st. k. u. r. , igas kirjikus lauldi üs v. i. n. i.
koolmeisteris pandi n. i. n. g. e. s. e. d. , kui musa ei

a: kälbanna, kodulähe makseti' nüüna kui
sardile kerket ant', kodid lastile j' vanade
sedamaks. mis' vangikoones kolmidele, lugejad
kõralt ära, aga väga vähe mõistis neist ühes,
kui see temp. jidi' teltad saama.

1861. a. ühe mäsimis Tallinna saaga lühes:

„Periood Portuugali“ lühes (P.P. 1861 nr. 89, 39, 40)

Tall. seadus: „Selle eest peab suurt tänu
andma, et meie kodudes veel ni vähe pärlit
j' mitte ka geograafis, maailmasündmus arjades,
füüsikas ast. õpitust e' taheta! Sest neist arjast
ka vähegi õiget õpitust saada e' ole sugugi väi-
maline, j' kõik poolik, neljandik, kahheksandik
dost on küll, mis seda suuremat kahju teeb, mis
vähem tõust sin väärtus. Sünki tahetame kahte
arja itearu j' ilma arjate: see on rekondamine
j' kirjutamise. En' arjades rekondamine peab
antud, s'it rekondab te peast usinamini kui meie
pühad peab; kui mitte, siis õpeti kui palgi ~~ind~~

ial talad, rehendamini jäib temale omad tündrad
salaarjani. Nõnda me ka kirjutanirega: terend
õpinud ilma kooli, lollidele e' aita ka koolid
midegi, nemad ei mäista omad sulg taga vedada."

Jaanen vastas sellele: "Armas kirjutaja, küll on teil
kiri raske, ka piiruse tüki kaupa kaupa alla
neeldas. See pöörgem teie kirja mis külge peale
ei tahame, teie peemõte on järele see: mid
sunnab + rahust, teie parem, - ja hoopis see, mis
südame rinnus karjume ajab."

Kirjutaja Tallinnas Saksa Lehes soovis eestlastele ainult
lugemist: see teie kirikuraamatud näiteks ja deat
sunnustasid põhjaks.

Järgmine: See vana mäismuu kiri Tallinnas Lehes,
mis Jaaneni nia vihaslas, on tõre näilis sellist, kuidas
müümikud veel hilgi aja ant ant rahvas haleda
se edendamiseks mõtlevad. Et need mõttega
mille üksi ei seisnud, nagu "Lõunaküla" nagu
Jaanen arvas, tunnistab see ajalugu, et avalik
sõda peale kardis vaimuliku arast selle tooni ja mõtte
kinnitust kirja ära trükkis ja lõi sell kine alla võtta.

P. Potmaler 1858 kuulutati bestinaa mainimus...
d. Kunda ümbrini laski jäänud ligidale noori
mehi kolme aasta peale uuesti võtta, „ke. leeri
käimud, kellel mõnigi tahtmine ja mõne vanemate
luba on. Kooliõpetust, raamatuid ja mõned saavad
nädalase muksu, aga oma pearahs ja järele ost
peavad ise hoolitama.

(Tallinnis tehti käim õpilaste poolt ära, õpetel põlts -
meistari, asenduse, meilist pidajana)

Lüganõu Potmaler album 1898. (9281)

„Saaland alid kormi tai, d. Ballmar alid otsekohase
lati kätmine ja uuldu päre ulvast ja valhuvõimuse
vähk alid väike ja d. nmad enam kurele tõrgutusse.

Karditar mihilumise toot di Alexander I karmine
oma pead tõstnud ja kõige jõuga meelidid nad, nagu näeme,
sassa lehed cada toot; neni mae seinis peale ja valmistend
se nūvini oma lühene nägeminega selle reaktiivori
ja reaktiivori ajajärgu pinda, mis rali credito nū
nadaollikuuse lei j. mille ümberreastamise motte

rad 1904. aastal püüdnud pöörduda
magnu oleks 1882 Eesti rahvaloomingu uurimise
müüri aega kasvatada

Meie näeme: just nüüd, nagu meid ümbritseb
kõige kure ja juur peidab, et see on
võime all kasvada ja lehtidele, seega
võime aeglaseks jättes kooliõpetaja, - kellele
meid kooliõpetaja kooliõpetaja - kooliõpetaja.

Sellest näeme ^{lül} järeldada, et just see rahva kooliõpetaja,
ennast valguv ja rahvaloomingu poolt viidatud, rahva-
kooliõpetaja püüdnud osa poolt õpetada, sest et
kõne see rahvaloomingu kooliõpetaja kooliõpetaja.

Antin Lürgenlein

sündis Vändras 20. okt 1861. a. taluperemehe pojana,
õppis kihelkonnakoolis, eitis Vändras, pärast kodumees
oma vanema venna juuri (J. Lill) juures ja astus
sis Valga kihelkonnakooliõpilajate seminari, mis sel
korral tehti koolinõukogu juhataks ol. Seminaris
kolmeaastane kursus lõpetas ta eimesse järgu
tunnistusega. A. L. oli siis 4 aastat Vändra-Kõnnu
~~1885-1895~~ alikooliõpetajana, 1½ aastat kadunaõpetajana
Orajõe meremehes jaan Marksoni juures ja siis
1885-1895 Vändra kihelkonnakooli juhatajana.

Jaanuaris 1906 tuli ta Tartusse Postimäe toimetus-
lühikeses ja Posti. Kirjapraamisest astuti on ta „Eli“
vastutusele toimetajaks.

A. L. katkestas oma venna äratundel murest kirja-
duse armastamisest. Juba 14. a. vanuses luges ta teinud
ümberpandud juttu trükkis. Ümberpandud juttu ja
ka laulu on ta siis ja seal avaldanud, 1882. poli-
tilis lehtlehe „Eraproditumad mõtted“. Pärastpooli
on ta ajalehtede „Sakala“, „Olenius“, „Lindas“

Eest Kirjanduses ja Postimäe väärtusi arvestades
 Eest ilmutama ilukirjanduse kohta ja viimase
 ajal ka poliitilisi kirji andmaks. Poliitilisi kirji
 ka sarakirjades lehes, „da klanis Tagblatt“ ja
 kirjis mõnes oma ja Järvamae lehes. 1885. kirjile
 ta muinasjutulise kirjanduse ajaj roolul näitamisega
 „fide“, mida tema suurtist püüdnud kodumist kuni
 viimase ajani süü ja süü onatud.

Peale kirjandust on A. J. oma kodumäe kooli
 ka asulikest tegemist oma võtma, nagu karstus-
 töid, põllumäe seltidest jne. Ta oli Väändre 10
 aastat põllumäe selti kirjatoimetaja, mille aeg ta
 selti ettepanekul kuldauks sai ja selti asulikele
 asulike, oli veel ajut Karstus selti „Hallik“, „Kau-
 karvitsajate ühine“ esimes, kroonu sõjaväe kooli võtta
 kooli selti, kuni ka selti kooli jne. Tõelis
 on ta. Karstus ^{soo} selti esimes, Eest Karstus selti
 karstus kooli, Eest Kirjandus selti
 kirjatoimetaja, Eest Karstus kooli selti esimes

Puškini ģimnāziju sarakstā komitā abiturientu,
no. Avelin teģu tēģi tēds nūpējūtāssaki.
et tēds lūvina. talurabūs aramitums II rūģivolus -
gums valit.

Ona teģums et kūs koolijulātājs sai A.L.
1902. is, kūs autadomus diplomi.

Nikkel Madise poeg Kampmann

iind. Sauga Pennaküla Pärnu kihelkonnas 16. märtil 1862
 Isa - peremehepoeg, kalamees; soldat - suri juba poja teisel
 eluaastal ja ei pärandunud muud kui väikeste karstnaga
 majakana isatäde Naidla-Muetoa krundil. See meheke
 oli sel ajal ainuke suutute elukorras Kampmanni
 stonnikülas. Lene toeks ja väetamiseks laste kasvatamiseks
 sai oma poja Kampmann, laulid tuntud vooripadriniks
 Pärnu linnaõnnepluuri õitse ajal. See oli nautikas
 mees. Suvel ja talvel - ühest voorist tulle; teise minna -
 reisis ta hulga veltisimeetega Pärnu - Valge - Vilnari -
 Smillens - Riia - Tartu ja Tallinna vahet, või Pärnu kon-
 trolitöö linna ning vilje sisse ja vedas viljast tõulud
 kaupa lauale. Kadus, selgeksõhjetud elutoes, edendamis
 lina ja luter selgustööd. igal talvel tõulid nende juude
 ümbruses - mõnikord paari penesorms eagent - väikesed
 lapsi lugemist ja kirjutamist õppima. Teist laste õpeti-
 mist pealt vaadates sai „oma kottul“ juba selgeksõhket
 raamatulugejast ja hakkas jii lapsesai õppemist
 omale elukutusse igetuma. Eeskujul palokumid need

vanad kodumised, kei sel ajal naabrused, Andru
kõhikonnakodis töötanud ja kelle käest Harjane 1877-81
kei algõpetus sai. Valga seminari kasvandikuna hakkas
A. Grenzstani ja K. Niggeli viinul kõrber ja keldamises
lõpetas alla - seadipäisi elanike, millest ülemet ja
paremat e. maistatut mõteldi. Harjane, viinapõletaja
ja apteeker e. olud midagi selle vastu. Ja viinapõletaja
püüdis eesmärgiga ka teistele silma tulla, aga kaes-
õpilane Andru kõhikonnakodis muud e. olles
„Lauga kõstriko“ kutsuma hakanud. Ettevalmistuses
käis K. kaks aastat Pärnu kreiskodis ja astus siis
1884. a. Valga seminari, mille kurruse tä 1888 e. nr. 1
tunnistusega lõpetas. Tähenõutud õppesituse Lõpetas
viinase ajal viis ilikodiharidusega meest. Kuid oli
eesmärgile jõutud, valmistas amet ja egiatitud paluke
peagi käes. Aga varsti selgus kateadmine, aga sel palu-
kend oma kuurukend küljes on. Harjane Harjane kum-
lute õppesituse ringkõrges 1888 e. a. ühtegi Valga
seminari kasvandikku kei päies 1887. kurruse lõpetamine,
kuurukend koolitöö e. talu e. laste, kuid kurekure alg-

kooliõpetaja eksam võttis ühe keele võimuse. Koostes ametil pides K. V. Kaerjes 1889-1893, ühtlasi ka sealset kuldõnnelasku-tõttajad, ol. 1894-1897 Viljandi ajalise „Lakali“ toimetus ja 1897-1903 Viljandi kiriku-kooli juhatus ning linnakoguduse koostes. 1900. a tegi ta Pärnus kodakooliõpetaja eksamini. Viljandi tõttajate oli Kampmann W. L. Pillumast seltsi ja „Kodu“ seltsi asutajana lüüa ning 3 aastat „Kodu“ seltsi lühilaps-taja. 1903-1907. ol. K. seminaris kooliõpetaja Dolmaris ja 1907 a. sügisest peale tööleb ta Tartu Eesti Tõttajate ühises.

„Postimehe“ kaastööd algas K. juul 1890. a. Restes 1897. peab. mil „Postimees“ asti avaldama arve juhatamises hakkas, ol. K. Post. alalis kaastööline Viljandis. Tema juttu kirj. mis enamasti pädaagagikalikuse ja filosoofialikuse aineid käsutatakse, võib lahtedest - inpru-, M. K. ja allkirjast Collaborator ära tunda, tõrnuks olid suuremalt ometi taluga ja mõistuse.

Paanatus.

1. Viljandi Eesti Pillumast seltsi tegevusest võttis Kampmann osavõttu sel teel osa, et seltsi koostöötajad mitmed kord pides.

Kõned, referaadid, on seltsi soovil, oralt ka selles enese kaudu
trükitis ilmunud ja kannavad ühist pealkirja.

"kirjast põllutööl."

1. Elukesel lühike lühikirje, Tartu 1894
2. Meesliste seoparandus, Tartu 1895
3. Kõnede pidamine siirdealade suurendamiseks, Viljandi 1896
4. Lõunus miljonit, Ahtla mõisa soomaa karimise. Vilj. 1892
5. Põlluparanduse karimine, V. 1898

& II Ahtla toimetaja tegevus Viljandis juba M.

Kampmanni eest õpetlikus ja ajakirjanduses põllutööl.

Sellest tegevusest kirjutasid:

Loogis õpetus. Vilj. 1895

Leiri II elu ja tegevus V. 1896

Kandke kütet V. 1896

Tad pärad. Inglise audisjutt. Narva 1892

Ja süüsi. Marlini audisjutt. Rakvere 1892

Muu asi uasin (Krooniga apellatsioon) Ed. Kedenstjärni 98

Lõunus kuhermang. Taluvalus leadi V. 1899

(Kõrvaldaja M. Vengeri nimis päike Tutter, mis on M. K.
toimetatud.

II. M. Lampuanni pädagoogilised tegevused karmend
 väga järgmised raamatud -

1. Pühilise õpetus vms. Tartus 1895
2. Lõpetuse kirjad emadele. Tal. 1896
3. Kooliõpetuse ja load. Tartus 1902
4. Kirjeldus kirjutamisele kui keele õppimisele
 Vilj. 1902 ja 1905.
5. Kirjeseadmisel õpetus. Vilj. 1904
6. Koduõpetus kirjutamise, lugemise, arvutamise ja
 arvamise kohta. Tal. 1905
7. Kooli Lõpetuse vms. I ja II. Tal. 1905, 1906, 1907,
 1909. II j. Tal. 1907
8. Koduõpetus juhend. Tal. 1906.
9. Eesti vanemate kirjutuste. Eesti kirj. L. Toomastu nr 2
 Tartu 1908

Friedrich V. Mikelsaar.

sünd. 1886 Võru maakonnas Lünamäe vallas,
kus ise kaua aega valla kooliõpetaja oli. Istus
1897. a. Urmasi kih. kooli; kus nel ajal kooliõpetajaks
A. Antson ja P. Leis d. a. pidi aga 1899 algusel
koolist lahkuma, sest d. a. kooliõpetaja ära minna ei
jõudnud. K. Antson oli nel ajal koolist lahkunud
ja viimast juhataja C. Leis. 1899. a. pidi pois
kodus viibima. Alles 1900. a. algul, v. j. a. a. a.
koolikohal, tuli ta juba kolmet korda Võru linnas kooli
vastuvõtmiseksamile (kaks korda oli ta enne juba
sellel eksamil läbi kukkunud) ja sai vastu võetud.
Linnakoolis pidi ta mitmel korral tundidalt lah-
kuma, sest kooliõpetaja ärandamine viibis ühe tähts.
Lend saatis teda inspektorikorre Floorse kogu
sellepärast koolist lausa, et poisil varminute
ei olnud. Linnast valaegadil käis M. linnas
võlgas kilaris müüda, paunid, v. a. a. a.,
kaupluses. 1905. a. keradul lõpetas ta linnakooli.

ja sügisel sõitis Tallinna pedagoogika kursesite.
 Oli tööd, tunniandmist ja nälg. Heneid
 sai süü koolikolledži ministeeriumikooliõpetaja
 leant kuhu oli 1906. o. suvi, kui ta end kooliõp.
 instituti ^{ühis} olemises. - 22. augustil sai ta
 Peterbur instituti vastu võetud ja seal õpis
 ta praegu omal kulul, ehk tal küll tõi kopikad
 tarku e'ole. Püski on nälginägenis naine
 valem.

L. Kitzberg.

„Postimehe“ juudil aastal on päris näideline mees, mis vana teadustore mehe oma kule võtab, nagu armas inimesed 50-60 aastal tagasi minevaks kame ja neepõlve elu ja ole mõistuse, tundmuse ja juured, mis muud rahulikult unustuse helme sukkurid - veel korra lasteks teeb ja ette toob.

Eks ma ole ja selle aja laps, millest „Imaja“ võet omal ajal laulis: „Ja ei ole õues“ ja „raistuse tulet“, millel silmaring „ite aia“ ei ulatama ja vaimuliku elu nagu kartuliga hoides, kuhu päikesel hõbed ja värke kõik juurde ei pääse.

Minu neepõlve saatel oli aga sellepõhjal natuke hõldekse kui paljudel teistel minu kannundatel ja õdedel, A minul nagu „oma valitud“ vanemad olid, - nii sugused, et isendast näideides teinud ei saa kui oma auksartuaga nende kalmukirikul ei peatu.

Isa oli küll „duaga teoreet“, dar aga oma neepõlve pääses mõisast, kui vanain häveto rättsõpp ab.

Vanaiss saavis puugi ka rätsepaks teha, sellel endal
oli aga igatüüsi aedniku juures aiad täis tihed. Seda
lubati, ikkagi oli härrastel ka valgepuul mõisat kõrgekand-
jaks ja Rõõmjalaks. Nõnda oli temal võimalik Veste-
toomaga ja apneni lätiga kokku puutuda, sõltuda ja vägevi käes
silmaringe laiendada, enam kui tema põlvne maastil meeldi.

Sel teel sai ta ka Oly muna vanapreili taoliseks, ka
Tulikuudi talutütrega. Leena Pauliga tittareks, kasis
selle raskete väetlustega (silasid ja maisterahval luba
e. d. n. d. teiste härraste püüdnud mehele minna, oli
ju iga inimese härraste omandus; kassilene oli kaerakomide
sõimata ja õhvardad saanud; olli kui d. d. n. d. prona
kõrge kaasa andmus, oli asi korda saanud) - omale
ahitasaali ja lahkei põllumeheks. Kokkenu oli kene
kaeriku kõnnul praegu Paldre talu lähedal, mida Alatach
kutsuti ja mille end tene keht püüis munes nädale munes
teel pidi käima. Enamasti tõrjuti teda arjalehtustele,
kuhe nimeli ustauet ja arjalehtustele inimeste seas oli
Tene oli laltis puuga ja teadusehimuline, rääkis ladusalt
lata keelt (Laatre vana n. d. d. püri peal), püüdnud

sakra keel ja ka mõned laured vene keelt (sõlalatid
olid vallas karteri); tegi oma tarvis sepa ja tšer'tõid.
Ka oli temal raamatuid laadi: ulasid kiltseaduse
raamatutega, päide, rühli, lauluraamat ja katekismuse
võis tema raamatud kull künne stürne peal ära lugeda,
seal olid Põne foori „Vene sõda ja vene hing“, F.W. von
Wüllmanni valmud ja „Elamise juhataja“ (Põne Puuhleis),
G.W. Naringi „Põllepäevade vahelugemised“ jne. Isa oli
loodis lugeda ka veel „Põstirolo“ pätsib.

Kui ma viin oma väest den ütelnud, püssib kõigist ka ema
kaht. Tema oli kaks aastat määras teenistuses olnud, seal
majakoristamist ja sugupäras ka näputaht õppinud. Kuu
igapäevast kohanähtamist aaga üte jõe, pessi ja trükkis
te kidonähtide valgeid pearatimist (Hollite kihelkonnas
kandrid naeres tann aremil valgeid rätimist, mitte otse
pikalt selje peal maha ulatimist) ja õmbles ka laste muukesi
ja mütrikeesi.

Muu isa, suri 1881, 75. - vanuse) näakis mitmed korral, et
tama pälv rahva sear Laatre vallas ainult kolm meesi
olnud, kesi kirjutasid orand: Veste Tormar, Leina ise

ja kodumäe Melises.

Ma nimeläin siin austamisega mõne oma vana kuu-
venna nime oma imbrast, kui rohkem teaduse järele jänu-
meid ja lugemist, mis sel ajal kuttu saadab ah: Siin
Klaas Sitska, Kaas Hendrik Lill, Mati Põdu, Pieter
Tuim, Andrei Jankovsk. „Postimehe“ juurde astusid need
kui e-näe, olga siis ehk Sitska, tead vield hupit veel
elavat, - tina kadu jäärja kuningal. Teised kõik on
illicitare järele puhkema läinud.

Enne Postimehe sündimist oli aeg, millel unustasid
ja teadusi ainult kartus kuulda; tead tulles tõi
ja sin veel näär ja kaanipäeval kirimist (kirik oli
25 verst kaugel) ka Mõis ja Virkeni laadelt saadi;
kui sugulast ja tuttavatiga kokku jühuti. See oli kuu
see maailm.

Pest all oli süüki veel poiste pilume, mille lail
aivil ühtlasi aastas kodut kaugemal viis pilude.
ma mõtles Paris - Gorni tähtsamatel, helgim ka Tartu
Laakneri „Kandisid kalendrid“. Optalid Eesti liltas
kalendrid sinna palgi ei ulatunud, teisi muid oramest

igast kordni. Oh kuidas neid igatsege oadati, kinnuga
oteti, mitte ainult et naito, nullat vilna ehk lums tuleb, vaid
peasõlgius nende sabade pärast, et uudist saada. Need ka-
lendri: sahnid Coeli vii, kuni paremini päle jäid, kui mis
peetnikki, mis ji sundus aral päle tulbit, ilms et neist
palji ulksi ku saadud. Mitte ikk need e'ntud kalendri,
kes lugeda mõistid, vaid ka need, kes mitte e'mõistud, a-
püüsi tunti järele ainalt. Naljatle naorimist, kes-ki-
nikin laulurasmata varustuse käe loikud, e'el mitte reel-
jõuvald asi. Ne mis õppia kalendrisahest lugemise
kätte - ilma aalutata. Vanem vend taht pidi sellega
eoliku vaks nägema, - tade õpeti oma vaki kairul.

Kirjutustales kirjuti ise nulli talveõhtul peanigemis
auna peal süüga ji krüüja varakull kätte. Ennaga küle
kairi oli varem vend, - om fiken Pauli kairi, ki. Mõis misis
kuiji oli tina pulga (plüsti) kirjutuse saanud: tolle
järgesime proleki ji kaldekuine karstolu peal kirjutime.
Pärast samo, taheti, paker ji sile.

Mis kuni ego al raamatute tehrid ji joonistels. Isa
raamatute tegemine oli ammugi läbi viidud ji tulnud, see

õnneks tundis suurt murelikkust. Mureksid tõi wõ lastele
ja külast midagi, paljude seegi ote laste.

Seal - juttu midagi rääkitud. Vast tuli laerkoos-
list ja tõi kaks kogu imeliku raamatut koor: „Maailm
ja mõnda, mis seal sees: 'ja „Maa ja mere pildid“?
Need olid alles pühadused, so - päris oot „keel“, mis
ei suutnud uukuks, need päriselt meel jäenud. Minu
arvates pidid need kas maise või kusaagi muude
viidama.

Sis hakekuid pãrs pidulikud õhtud ottelegemistega.
Tãesti maailm ja munda, mis seal sees. Raamat sai ki-
larahvdegi kuuluko, laupãrs õhtu tuld tede vaatama,
kuulma ja imetama. - Vond ol' nad Helligste kõrte, Trefferi
kãest ostnud. Keed ol' nad koidutãhed tumedai tãhes. -

Idle järele hakkasid "Sõnumetoyas" ja "Laupäine wttusud
kõlaleid" ilmuma, nüsama wändra ip. Kõrleri sulest
üht ja teis, - e' suutnud uusi ilmutusi ära wadete.

Kägin kodu Myja laadal raamatukorjaleji Tiom laudel
Jannan „Kündemist sage afipimide maarahvel, Ka-
sarsakell jn. Palusin, d is lubas sed orte. Isa pides-

ta kallis - 2 rubla (pents), vist aulatunud tunc rai-
tagavara, muidu ta aulnud kedu'. - Paari nädala pärast
toi ta süski raamatu mõisa kuhu kaast, kui ta oli võtnud,
aga mitte a' arvanud tarvitada võivat - sellepärast a'
olla meie mas saksa keel. Meie mees saksa ütlesas „teisel“,
raamatus seista „Teisel“. Oh ja et ja vab, kui is raamatu kyi
toi: a' raatunud teist laskuda õõul aga päeval. Väikesel
tädel „2“, - oh, ja f, nendest aitas mind sõbralik piiri mees
Lätlane Rädts (vige nimiga Dada Purnal) üle. Tema oli kuhu
kirika „võõrmander“, oskas lugeda ja laulda, toi mõnuse
kirikust tullis kuusi. „Let weeshu Drie“ kuji, tede peal vep
targaki meheki ja tema ukus sada is ka, ja hea mees ol ta ki.

Poris raamatu karjar käis hooliga läbi, appisid kuhu lü-
seid ja sõnu päle ja olingi arentaada polut saadus saksa -
keelamees, vanane vanuga rääkisime näris saksa keelt, - is
ja oma kaast oli enne raamatut mõndaigi sõne ja launet
kullud, - aga õnn nõi oimetus mis ta oli, peagi ilmus, a'
oma saksa keeliga „rakes“ olime.

Isa oli unearsti päeval Hälliste kirikus käinud, Shji Juri
bartsa juures hõlmut puhunud ja kuulda saanud, et

kürtis tagatõas saksa keele kodi peetakse, kõrtuneei ja
 kille midder Lüdig olisak oma kugale noorand jaak Talle
 (tuttava teglane ja pärastin ajalehe väljandji) omalaste
 kodukadneidiks saanud. Isa oli parajasti silmijilla lör-
 vitanud ja koolikõrre ka minn üle rääkinud. Lubati mind
 kodi valla, aga - 1 rubla kuus! - Selle tekitane võitu vanem
 vend oma treibitõiga. Telti vastas pastlad, päts leib ja
 kartulid kotti ja - kodi! Seal siss ilmus, et minn saksa
 keele tarmus maksar oli, ei mõistnud „ie“, „lu“, „er“
 se ja väpi lugeda. Teisid õpilased pahustasid naerne
 koolikõrre trüts mind, teisi tõeldas: vaadake ette, et
 see pastlamees teid kätti keandeks üle e. löö. Teisid
 õpilased läksid egiel õhtul kaja, minn kurtier ja koditapp
 kus härra Talle üe ka tüütar ja magas. Tema luga:
 juonistas ja rehendas hilge õõni, sunelid minn küll
 magama leitma - minn pidin hõlitsi varem magama
 minna, istusin ka raamatite juures ja ei ununud mitte.
 Kesada lõpetas kool ja minn läiksin nullta kaja,
 et kool otiar oli.
 Kõllistane aini naar õpetaja Schneider ja aias kooliajale

uue elu üle. Laste lastel oli mul üks tene tüdruk -
panemist võtta, ta sai teada, et ma härra Tülki õpilane olen,

Tema tundis juba Tülki. Õpetaja kutsus minuga saksas
keelt koolis - see oli omad elu üle - kõige rahvas rõõ-
peakultuuris oma lastega ja ka tead. Paar nädalat

hiljem kutsus õpetaja mind kiriku väärtuseks kauds
andma juurde kerkis mind oma jõuistuse ja
kõrge väärtus - minu lastes, ja suures kõigest see kuu.
Sel ajal ilmusid "Kodirahmatud" (minu nimele see nime
ridand kirjutan) Minu nädal peale õpetaja juurde
kõrge kutsus mind ja minu isa minu härra juurde
(Poliitiline härra G. v. Struckel oli laste ära astunud)
jällegi räägiti mind minuga saksas keelt ja härra küsis
isa kaest, kas ta mind aitaks kooli panne. Isa vastas, et
tal sellist jõud puudub. Aga laip oli: isa muretses, mille
rüüd ja ka magamisrüüd ja väga mind Rühje kooli:

Laip ja minu kuluks sest tahtis härra hea olla, ma pidasin
aga pärast seda ära talle. See oli küps, aga - kadunud võtta
kolad merest! Peakultuuris? Minu kutsuküsimine õpetaja juurde
ei jäänud aga üllatavalt kätt. Kõrge kerkis mind õpetaja

muust ümarguse kuul: treidis, nü suure kui võimalik.
Sellest sai gloobus. Pärast tegi need kuguni papist.
Tartu väljamaatul sain uhe eest (1858 või 1859) 5 rubla
aastas. Sellepärast nü uale, et enne e olnud üle andus
kui näituspäev hommikul. Siis olin aga juba kuolmele
jõ selleni sain nõnda:

"Minu olin juba leerikodis ära künud, küla, käigus
Tilki juure kehtis edasi. Kõrre enne jõulu 1857,
kui jälle tere pool oli, küsis tere järsku. kas ma ei
tahaks kuolmeistriks hakata? Põhjus olewat koolikohi
saada. See tuli mulle liig imelik ette, kus sa selle küs-
ruga lähed! "Ei midagi, sa oskad praegu enam kui
endine kuolmeister, oleid noor ja vana, mis veel teads,
õppida." Na mingi jälgest õpetaja juurde ja rääkige
temaga selle üle. Lähikung. Õpetaja tegi kaasa nõi
ja küsis: kas mul midagi isikalist südamel peal m?
Kõigelemin tunek Tilki õpetanekut. Õpetaja vastis: et sa
ei õppida tahad, seda ma tean, aga kas sa ka täis õpetad
oskad, seda ma ei tea. Minu vastus, et ma tahan.
Nädal pärast kutusid ta mind jälle ja j. õpetas:

ma pidada kuhugile koelmeistri juurde minema,
nägema, kuidas kooli peetakse ja saades minid jengi
juurde. Jeng oli crimel aastat kolm, kuud ehk viis või
sedapidi: minis sein Penuseis koelmeistriks ja teisel
aastal tegi Pärnu maakonnas kodisõuliku juuri,
lühemete kaardelaul etevast.

Kui kadus tuli, et astuvad "sestung" tulema, oli
minis üks üks neist ka, kui tunc tulemist näma viirine,
toritend. Minis, "Vändra kantur" oli juuri tullud.

Sel ajal, kui minis Penuseis arusa, loet seal üli
müna ja valla arusa 2, Postimeest, müsepidajis lühis
ja kauri lühis pidajis Hendrii Kõrs / Vinnu ole
ja loet Postimeest "no. 84 -- naga ma ing.

Minil oli kuhugile talvel laupäeva õhtul ja suud
pühapäeval rahvate juttust ole lugeda, niusugust pardo-
del jäis arstemas mehed veel kokku, sin loet ja erutit
"Postimeest". Tunc aastal loet juba 5 ja kolmendil 8 lühis.
Aastastale kanvi lugujate arv. Tuli ka ette, et mõned
lühijad lühis arv ei vinnud ole rahs mehed jätis.

Vin aastal kauris Penuseis iga kuni kord kauris

„lapsi lättema“ kuni nina is kool arutab. Penn-
jäs püüas pärast kooliõpetaja amet kaudu 3 aastat
valla kirjutaja ametit.

1871. a. kutsub mind Pöögise kooliõpetajaks.

L.V. Lannu.

Lannu kooliõpetajast „Perno Postimehe“ esimesest
aastakäigust (1807) kuule, et Vändra kallis määramise
omel kooli kooliõpetaja amet, et Halliste - karkasid kooli-
konnasooli asutamis ~~1807~~ teoksil on, et Põh-
same koolikonnasool „mis mees, on et arutab“.

„Mikkeli“ on juba kuni kooliõpetaja ametis, Helmer
on koolikonnasooli asutamis „nõuets väetud“. Põh-
Viljandi määramise
nõuets on 10 noortemat valla kooliõpetajaks saanud.

Lauise on vändra määramise juba koolikonnasooli
1874 last õpetust saanud, tervet koolikonna on 1878
koolist, neist lugupidavalt 13 helmeri. Kõik Lauise
noortemate järele, „Palenuse“ on 1865. a. mitu koolikonnasooli.
põhisi kooliõpetust saanud. Tervet kooliõpetust, et Palenuse
koolikonnasooli 23 põhisi on. Tervet kooliõpetust, kooliõpetust järele,

Tärmas 20, Pärasi, Roigui, Kanepis, Otepää, Vilj-
jaani on kühelkonnasoolis elamus. Külksoolis m 1808.
Pärnemaal 67, Viljandimaal 94, Tartumaal 120, Varum.
Ufo. Põhjus kohtades ei talu lapud koolis kaita.
Nõuutakse, lunnast sellisi mitte sundida lasta.

Elans Wühner.

sünd. 1. nov. 1836 Paistis Aida valla mõisakolme ametit pidaja Mõori taluperemehe pojana, sai esimese õpetuse ema käest voki taga, käis Aida vallakoolis, õppis Tuhelane mõisa aedniku suure saaga kaast, pääses siis Viljandi alguskooli, kus läbi isamaalane Bestardesi ja pärastlõuna Linnese gümnaasiumi direktori Wiedemanni tema peale sügavet mõju avaldada, tegi 1854. a. kihelkonnakooliõpetaja eksami ja hakkas esiti 30 rubla kuise aastapalgaga Paistis kihelkonna kooliõpetajaks. Mäges-
 val isamaad, uinunud, ärakurnatud orjakehjad unest üles äratada, se mõte oli nooremehel hingesse langenud juba isamajas, mis vake saagis ja valgen oli kui teinud allasööda. aast Tuhelane.
 Seal oli Otto Willes Meringi kirju loetud, millele pidi Kreutzfeldt ja Jannsoni kirjad lüüa pidiid andma. Amet nennad, nagu Jaan Adamson ja Mats Warren, koguina Wühneri ümber. Paistust said pärast-
 tüne kooliõpetajate konverentsid omi alguse ja lõppu

ide kind järel, mille kuni täht Teema C.R. Jacobson
Põlvkond tagasitulemis ajal tõi kaardid pidanud
oli. Pärast sai Wüthner 9. 1858. a. 1. joul. jaanuariga
Pärast tulleks ja teine väsimatute kaardid ja
kaarditajad.*

*) Seda aju kohta väike märkus: Italis vahaduse-
võitlusi Garibaldi oli ühtlasi astunud ja terve Euroopa
tulelepanu endale tõmmanud. Ja noor „Paris Pos-
timeer“ ol. temast kõneldes ja selle juures väinud.
tut vahadusemeest „mässajaks“ nimetama. Wüthner
ol. jaanuarit selle ust tõelena ja talendana, et
meiligi mürasuna Garibaldi ära kuuluti, mille peale
Jannsen khes- vastas: „Kui mõni mees teaks, kuidas mõni
meei mõnes aias mumade peal käib, siis saaks mõni
meei mõnda meest mõnikord näha mõnitama.“

Isamaaline töö väis sel ajal aga ainult selle suiste,
isamaale iseteadnaid peagi kaardid. Ja neist kaardid.
Wüthneri kaardidest väinud kaarditajaga peeg
Johan Mielberg ja vennad Pester ja Aadon Peterson
kaarditajad kaardidest väinud astuda. Wüthner

toimimis peaaegu suured tähelepanemist enda peale: nad
pidis isamaalikele kannatustele saama.

Nadäl 1883 kutus Wühner Tawasta kōstri abuk
ja kōhikunõukorraliõpetajaks.

Pealies kōstri. meij 19. okt. 1862 - ärspeetud kuorolikul
sündis Eesti Aleksandrikooli antamisi mõte ilmek (xx)
22 aastat tegi Wühner Tawast kōhikunõukoli seeri-
mõte töid.

xx) Kuorolikul maks kirjutatud otrale, mis järgmõde
käib: „Meis oleme nimetatas, olime õndne kōstri Mõli:
I suurt armutööd, Eesti ja Lait rahus prükerlastemist
a. 1819, ära tundnud ja oleme armastust aelud,
seepärast end kokku keitnud ja oma jõudu mõide rahu
kokku pannud, et ildle kelli armutöö mälestuseks
sunnis kōstri Aleksander I üksi ausannar saaks dõts.
tud ja Eesti rahvale üksi prükkoel antetud, kui
Eesti rahus lapud ilma materist saaksid kodutõud, ja
sõnnine, et nühaist kōstri rahvas, kui ke Lot
neobis ja sisse sõnnad sell nõike heidakeid ja seda
arxi armastus toimetalusid,“ on dõs kirjutand Hans Wühner
Joh. Adanson, Mats Worreer ja kirikusõnnimõnde fra. Warren.

Tarvaste kühikonnakaasol sai hariduse/raigabi, milles
suur tähtsus on meil kadumas lool. Pilt on mõnigi
Wühneri kasvandik oma õppimise hime ja nü mõnig
ka oma isamaalise vaimustuse pärinud, mille nimie
pärast pool talleasid saanud, nü nait. A. Weske, E. Gure-
stein, M. Lipp, J. Rennit, van. Dr. Pallopit, Jüri Tamm
ja mitmed muud.

Eest komeet, eest mitte viisid, keelest ja meelest õpe-
tati kiini pidama. Wühner asutas muusika ja laulu-
koori, laenuasemetuuga, soovitas talumaade prüke-
laskmist - teda hakkas viimuhandjale poolt kahtlustama,
et ta kihutaga, mäsaga olevat.

Ja täiendust ei olnud Wühner mitte kiinall peallusest
kui a. 1864 arstana vnahe ajajäri mõndisid, oma terve
keisrilemaga kande mõtlesid. Naga lüde, ei saanud
meed polnud sõle. Adam Peterson võeti Pilethuri
kiini ja pandi reagi. Ka Wühner ei jäänud loo-
pustumata, sillekohas võttis Tarvaste hästemees-
lähetoimise ette, Wühner andis kasevate sastele
Wilhardise itakundadele. Mida ei jäänud ei lüetud,

Paras keis val üksi mäsrikkudel kolokusestid
 komisjoni Tarnastu üle kuulama: 6 aget rahud
 mäsana, ühend lühemato kassuleks kokku kutruid,
 saadinnid Peterhuruise aidanud asidid, neite cegi
 reisipassid andnud (Wöhner ridar- ja vollekirjutis
 ametit). Uusi tunnistajaid mõiti alla kohtumise
 - kõik jäi tagajärjete, muid keis ot väimundment
 pealt enne kui pärast Wöhneri keis kardetas veelise
 peal vaadata.

„Kirjanest Piltis asutajate „Alexandri peamiste
 lühemate Viljandi Põllumest lilli asutajate hulgi,
 igal pool leiane Wöhneri. Peal rakk, kuu to 1878. a.

„Suuri mõisa Partu lühemate saai omandanud, ot to
 lühemate aaga ka Tartu E. Põllum. S. ühendamise. Praegu
 Nõo kiriku ühendamise ametis, ot to veel hulgi. Nõo Wö-
 hneri keis. S. asutanist aitanes.

Andr. Rull (sünn. 1897)

arv. eitas Tammiku süües, ühes ka vallaõigusega.
oli aastal 1901 arv. Radehenko läbi sumitus ametist
kalkunus kui minime, kui aru oli, on aga veel ligi peab,
ja on olukorras, et minime rosti veldi jätetud."

Rud. Perna

sünd 1864 Vastse Nões, õppis Ulila vallakoolis ja
Puhja külakoolis, seejärel E. Kersteni ja S. Paulmetsi
pärast L. Rossmanni, Spreng. Latse ja P. Undritsi
all, astus 1881 Valga seminari, kui veel natuke aega
Lüsi õpetust maist sa. Eestis kooli õppis L. Lineri, J.
Falki ja R. Halla juhatusel. Lõpetas kirjendusega õpetas
kesk. kirjenduse tundja op. Ulman. Oli eest. Puhjas, siis Rõngas
kõh. koduõp. Võitis alates eelluse ja müüdi kaudu
ja kõnele läbi rahva aru, pakku. Oli 1887
ajast peale, kui Paul. Tõnissoni kätte läks, kelle
alaline kaastööline, aru, peab tõusma jutt.
kirju kooliõp. põllumeeste hariduse ja kooli
kõrval, kui ka arvestus raamatute üle.

G. E. Luiga.

26

"Olen sündinud Võrumaal, Kanepi kihlkonnas; Võlg-
järve vallas; kui mu isa vellekoadmeister ol: Polks
oli mu isal ainult 8 tädrit kõige viletsamat naad
ja ainult väheste ärridekumeti too varet viis ta seal
vahest viisi süüsaada, isäranis esista, kui
põllud lahjad, täis kine, sood aga täis vett, mettäid
ja põrsaid olid. Tütarit jooksul lõi ta koka
tähta uueks, nüüd põllud vilje hakkasid korraldama,
sood kurameeri said. Seda too juurte pidamise
meis, lapsed, kõige varasest ajast kassa astme,
ja nüüd hakkasin minagi 6-7 aastul hakkis
käima. Ühe peremehe kokku pidi mu isa ka
"Eesti Postimeest", mida minu isaga koostöö lähil
lugemine, endiselt peaaegu ainult jätta, aga Vene-
Türgi ajil ka "Sjöö-Feitungs". Minu ülesanne oli lühel
jõud käia; harilikult jõudsin mõtlemise alla - mis
kaj, kui mul oma järg oli ära olnud. Muist
raamatutest kumetas mind isäranis "Maailm ja
mõnda" jne. Elan antud viine lühel

Vaske lüperäna raamatukogu, raamatut kütmine
anti minu nenna kätte ja siis olid mul pidevaks; pea-
aegu igapäev oli kirja juures ise raamat. Aga rüki
ei jõudnud ma kõiki uusi raamatuid seada,
mis ilmunud olid, ja ma võtsin nõulis, et kui korda
saa, nüüsi endale suurt raamatukogu müretuaks:
kirjutati ise ühe raamatu ja sõidan selle trükitud
raamatu vastu ümber, kuni mul kõik raamatud läbi
on. Et mul trükitud raamatute ja veneaegsete
juttudest puudus oli, siis tegi kaks teist painikku,
kollega kirja igapäev kokku punktide, maha, et
igapäev igal päeval uue jutu peal viige mõtlemine ja
teistele ette jutustamine. Siis algas ma 10-11 aasta vanuses
lõulitamine.

Minu isa oli vana ja vali mees, päris puriteenline.
Minu omanikke ja kirikuametijaid austas ta, mitte ühis-
liku kasa ja kartuse pärast, vaid lapselikult uskudes:
et needad meil meil peal jumale asemel on. Kuid
minusse ei jõudnud ta üldgi niisugust usku iseteile,
mille ühele suurt meelehaigust tundis. Pajus enam

omendasin ma kihil konnakaadi „Sakala“ sõprade
 poolt nüüduseid arvamisi, mis isegi armus kaks
 mõtet, kuigi na mõn aastas hiljem Valgjärve maa
 ühendatud karta üle „Eesti Postimehe“ kirjutasin,
 mille üle murekõrs vihkates ja äpetagi nurises, mis
 oli isegi „nurgilainud“ papp üle mis õnnetu, et mul en-
 selgi hals oli, aga ma ei vänuud parata, sest mis na kirj-
 tanud olin, oli puha tõde. Ühe teise kirja pärast
 „Eesti Postimehe“, mis mis jõe mitte ühes tantsu onlik
 tõde ei olnud, vaid ette vallakohitu protokollil peal
 põhjenu, kaetari vallakohitus mind vallakohituse
 ja talis omameelise kirjuteja ja kohtunikkude abil
 mind kiinu panna, kuid kolus läbi tõlge, sest et
 oma vastust andnest tõrjunin ja „kõrgale“ kohtule
 selitasin, et „Eesti Postimehe“ eest Dr. Hermann vastutan
 peab.

Lis astus Kärepi kühikonna kodikohus appi. Äpetagi
 Tallek teatis, et minu peale olla kaevatud, et na üle
 kõnute kirje kollegile orainimele olevat kirjutan.
 Kaebaja isik olevat pühtiseladus. Kirje ennest

c'olnud ilmas keelemees, aga õpetajaloolal ol ühe-
kiri. Seda oli temale pühisaladuski antud. Ka tunni-
tajo oli vannutatud, aga kei see oli; seda minu näid-
mist hoolimata ei üteldud, misama ei teatatud ka, mida
ta oli tunnistanud, see kõik jäeti minu ees saladuseks,
kuigi üteldi, et minu viis olewat selgeks teatid ja
minult veel kooliõpetajana et pidenuis õigus aru.
Kõik need ühendamised mõjusid mu isikule nagu,
et tema meelele mõisnikkude ja õpetajate vastu
tähtsa muutus ja ta nende väändamisi leppimisi vaels-
seks sai.

Juunis 1887 valis Marems vald mind oma kooliõpet-
jaks ja inspektor kinnitas valimise vastu õpetaja
Vegeneri teatmist, mida Wegener mulla ilmeki andeks ei
viinud anda. Kevadel 1889-1890 tuli ta kooli kat-
sama ja leidis, et vanema järgkonna õpilased ei keeli
lugemises küik 0 said. Õpetajal oli nimelt 2 ek-
salmi „laulud ja laud“ kaasas; ühest vaatas ta
ise järele, teine käis laste käes kätt kätte ja nad
pidid lugema. Terve klass luges üht sõna võõrit,

mille peale Wegener „ei mäista“ ütles ja nulli
 kirjutas. Kui ka kõige paremad õpilased selle
 sõna peal ikka ühesuguse rea tõgel, siis vaeltati
 ma asja järele ja leidsin, et laste käes reemates
 vanem trükk oli, kui see sõna täiesti uigast
 oli trükitud. Ma jühtsin Wegeneri tahdumisel
 sellele ja nõudsin, et lapsi uuesti laskis lugeda,
 aga ta ütles: „Mis ma olen kirjutanud, seda ma
 olen kirjutanud.“ Ja nüi sündis, et kuna terve klass
 ilms ühegi erandita päistkirjas 4 sei, lugemise
 suuremal osal lastel 0 oli. Selsamal kuulul katsus
 aj. Wegener küiki teisi asju. Nõnda õppis
 ma „rahva leategisaid“ ja „hariduse tarjaid“ kauge
 suuremas ligiduses tundma ja see on terve minu
 meeleolu peale kadumata märgu avaldanud.

Karl Kirschbaum.

Sündinud olen umbes 36 aastat eest Jüdi aet-
kust, kus mu isa terve inimene kõnelanguse
töötas. Kune aasta vanadusest peale käisin
paar aastat n.n. „maakoolis“. ja pärast aastet
viis valriku „seksookooli“. Erimus oli õpetajel
umbes paarsada, tuis vähemalt pooltustade
last üldiselt targaks teha, alla kühen väet
neile alid. Kui ehk mõnel lapsel kooli as-
tudas lugemine küll sarnial selge oli, iisik
pidi ta isika aasta otse tiistega kaas ova-
rema, seda nõudis selleaegne lugema
õppimise kunst. Järgmisel aastatel pandi
pearõhk usuõpetusele ja selleki tarvitet
igal päeval enne lõunat lauluraamatid,
katekismust ja testament ja peale lõunat
testament, katekismust ja lauluraamatid.
Kui osavast orkas meie vana hea maal-
meister taavast ja pargut kirjeldada! Kirme

värinal jo kikkis künnel kuulamine meie
 seärens pörgu kohutavate koleduste kõrjel-
 damist; taeras oma iluga jo pörgu oma
 koledustega olid meile palju tultavamad
 kui kõik teija maailma maad ja
 rahvad.

Eduard Kurrik, sünd. 17. V 49.

Erialgu kuningas nagu väike Paavet, sest, karsa-
 prais on kuningas "tõndab Dr. Hart. Lume mahatulekul lei-
 vavõtt selga ja koodi. Paar aastat hiljem tagasi tõrjumise
 tungi tõttu juba rahimas aeg kühelkonnakooli - oleksin
 paradiso! Sall järel raamatukülgis õppimisiks. Siis
 oma kooliõpetaja soovitusel Tartusse kaatri ja kst. koolis.
 Wiskneri abilisiks. Tema soovitusel saati edasi Tallinnas
 anneti peal Põrgu, muud kui vastulus suurem, pealk
 kõrgem. Sall õpetaja Hollmani õpetamisel Preisimaale
 Haralene seminari õppima. Sall järel Tartusse tagasi
 Tartu valla kooli õpetajate seminari kooliõpetajaks.
 Sall astus hingus mõndal Randa kooli pe.

Smeling Friedrich (1842-1909), baltisaksa kultuurilooline ja tööstur, oli Rõõka peeglitööstuse direktor Ühendimaa Võimekus. Avaldanud hulga kirjatoide best ala kultuuri ja kohaliku ajaloo kohta.

Loh. Wolfgang Boecher, baltisaksa kirikuvõõrõpõpetaja sikkleja, Saksemast 1669 pehmest bestisse rennenud avaldas 1685 oma nime all Loh. Forseliuse käsikirja eesti ebausust.

Loh. Forselius, nime eest õpetaja seminari asutaja Bengt Goffried Forseliuse isa, pärit arvelavast Soomest oli 1638-41 Tallinn Toomkooli rektor, ja aastast 1641 Madise kog. õpetaja. Kogunud muuseas oma aja kohta väärtuslikke ja eseldatavaid andmestikku eestlaste ebausust ja kombust, millest õige avaldas J. W. Boecher 1685 teoses „Der einfältigen zhoten abergläubische Gebräuche Weisen und Gewohnheiten. Selle reenselt originaalset väljaandest on täienenud ainult 2 eks; sest

30

et tädg ilmunisel ebanovealseks peeti ja te
vaimuliku kohta otsusega lävisid. 18 1/2
19. sajandi lõpus raamat uues trüki, Dr.
R. Kreutzwaldi seletuste ja lisandustega.

Tormis-Hiärn (või Hjörne) (1638-1678)
ajaloolane, olnud Eesti mitmekesistes riigiametis
ja hilisest aegs Wirtsumõisas inspektoriks. Koostas
"1. Eest-, & Lief.-u Lettlaenduse Geschichte".

August Wilhelm Hupel, baltisaksa keeleteadlane,
kirjanik, keeleteadlane ja publitsist. (1737-1819)
Tuh. ~~Baldern~~ Ol. 1763-1804 kirikuõpetaja
Põltsamees. Avaldas kogutakse Topographische
Nachrichten von Lief- u. Estland) ja teisi
teoseid, mis sisaldasid olulist andmeid Eesti
Eesti ja & eestlaste kohta. kirjutas ka eesti
keel grammatika, "Ehstnische Sprachlehre
für beide Hauptdialekte."

Leen B. Holzmayer (18³⁹~~74~~-1890)

saksa-balti muinsuurija. Oli 1864. aastast
gümnaasiumi õpetaja Kurssaus, kogus saarlaste
varevaid ja toinelsid meenestadlikke kaevamisi
Saaremaal, kirjutas oma arvurõõmest ^{muistise} kogusid Saaremaa
muuseumile Kurssaus. Tema talletenaks võeti in
„Das Kriegs-wesen der alten Beseler“ ja „Ostliana“ —

Kelch, Christian, kroonik (1657-1710)

~~pärit~~ oli ~~136~~ 1682. aastast Jarvefaam ja 1697.
aastast Vira laagupis kirikuõpetajaks, kirjutas
1688-91 Liefländische Historia, mille käsitleb
Eest, Liiv ja kuramaa ajalugu vanematest
aegadest kuni 1690. aasteni.

Peter Joh Christoph, saksa publitsist
ja ajaloolane (~~1762-1831~~). Tuli 1784. a peiku
Eestimaale, kus tegutses kooliõpetajana. 1796. aastast
oli ta Saaremaal Orfuri gümnaasiumiõpetajaks.
Väljast kirjamehena on käsitletud Eest ja Liivimaa

kaasajad olusid ja minevikku. Tähtsam need
kolmekümmet teos „Eholland und Ehsten“,
mis ilmus (1802). Peters esineb oma teose
hümanitaarsete vabastusajastu poliitiliste tingimuste
veteraardetega.

Joh. Heinr. Rosenplaner (1782-1846), ol. 1809.
aastast Pärnu Elisabethi koguduse õpetaja. Ta on
silmapaistvamaid eesti keele, kirjanduse ja rahvalaule
uurijaid XIX sajandi esimesel poolel. Teinud
ajakirja „Beiträge zur genaueren Kenntniss der
esthnischen Sprache“. See ilmus 1820 kuni
1813-32. Aastaks 1814 koostanud
koostöö, andis välja mõned eestikeelset õpperaamatit
ja korraldas esimest eestikeelset näidendide
ettekannet Pärnus.

Leopold Alexander v. Schroeder (1854-1920)
ol. kaasaegne etnograaf ja folklorist. Ol.
1877. lõpetas Tartu ülikoolis, Hiljem hiljem
Austrias ja 1900 aastast pealt Wiini teadusteadlaseks

^{võrdluse uurimise}
Lüügi. Evaldend ~~uurimise~~ ^{uurimise} eest. pulmakommet
j: ^{indogermanlaste} ^{pulmakommet} ^{uol}
kõrte teosis. Die Hochzeitsgebräuche der
Esten und einiger anderer finnisch-ugrischer
Völkerschaften in Vergleichung mit denen
der indogermanischen Völker."

Ferd. Johann Wiedemann, seks-roditi soost
keelte uurija. Sünd Hapsalus 1805, surnud Peterburis
1887. Oli 1832-57. Tallinna gümnaesiumi
kreeka, kaal apetiijaks, valiti 1854. 1859. aastal
Vene teaduste akadeemia liikmeks ja elas 1880.
aastast peale Peterburis. Uudis muudat halgas
soomerega rahvaste keeli ja eest. saksa sõnaraamat
ja eest. keel grammatika. Eest. etnograafia
alal on väga tähtis teos: Aus dem inneren
und äusseren Leben der Esten, mis ilmus
1876. aastal.

Olearius, Adam, Haldsteni diplomeet ja
reisikirjanik (1603-1671) vuttis 1633.
1633. aastal Moskvasse lähitud ~~see~~ seadmonest

Leesilakke Ah Eestimaa sea' sethuna pealus
mõnda aega kudes ja Tallinnas, ühes 1635-37
a. reisi Venemaa kaudu Põrsiessa Oma
reiskirjelduses toob ta ka andmeid ja
pildimaterjali Eestimaa elustam kohta.

Ernst Martinson

sünd. 21. XII 1874 Kärn vallas. Oli algkooli õpetaja ja
juhataja mitmes kohas. 1923 aastast Tallinnas. 1918-21
har. min. kooli osakonna juhataja 1. ja 2. Riigikogu
liige sots. dem. rühmas, Otsus osa kooliseaduste, orat.
aval. algk. seaduse väärilastemissist. Esim. Õpetajate
Liidu esimees 1923-29 ja 30-33 ajakirja, Kes-
vatusse toimetus aastast 1922. on avaldanud õppe-
raamatuid. (Enthät)

Biograafiline lühikiri:

Martinson, Ernst, kooli ja haridustegelane.

Sünd. 10. XII Vändra k. Kärn õpetaja püüas. Lõpetas
Tartu õpetajate sem. 1894 ja oli selle järel õpetaja
Võrumaal, m. s. Kärn- Järve koolisõltu juht ja Tal.

1917a. revolutsiooni järel tahtis M. II jätkumise
rahvakooli inspektori kohuseid ja oli samal ajal
Helsingis koolivalitsuse juhataja ning maavalitsuse
esimehe abiks. 1917. a. kevadel võttis osa esimese õp-
petajate esindajana ülemnähtsist ^{riikl} õpetajate kongressist.
1918 a. Coquist peale teetres M. Hariduseministeerium

rahvakuuli asakonna juhatajane ja juunist peale
 mel kesk ja rahvakuulide osakonnad ühendas
 viimase juhatajane ja ühtlasi aega 1921. aastast
 alates 1921. a. alul ka ministriks, võttes
 aga meie rajavate kooliseaduste (avalik. algk
 seadus j.t.) kaitsmisest Asutades kogu. Sellest
 ametist lahkus M. 1921. a. veebruaril, mil te Eesti
 Sots. dem. partei esindajane / Riigikokku oli val-
 tud ja rühma talle luba ei annud H. Paueri
 ministeeriumis töötada 1. ja 2. Riigikogu liikmena
 võttes M. osalt osa hariduskomisjoni tööst.
 Oodates lahkuminekku tõttu lahkus M. oma
 rühmast, jäedes erapoolituna Riigikogu liikmeks
 edasi. 1923. a. peale asus M. Tallinna suurima
 XX algkooli juhetye kohale. M. on agaselt teinud
 hariduslikes ja kultuurilistes seltsides, osa võtnud
 meie õpetajate organiseerimisest ja J. Annusoni
 lahkumise järel 1922. a. lõpul õpetajate Lühia
 asimeheks. 1921. a. septembrist alates toimib

"Kasvatust" ja 1926 a. elates naarseo gakekse
"Nuusmead" 1925. a. Sued juhates M. Flaudise-
ministeeriumi korraldatud suvekursusi ja peda-
googilist mädalat. Järgmisel aastal käis ta
Schweitsis ja Austrias tutvumas nende meade
rahvakooliga, otüi üldõpetuse teotusiga.

Käs, Joh. x 26 x 11 1885. Lõpetas üliõpiluse
 Pet. õp. instituuti 1904., Peterb. üliõpil. lood. õpp. 1912.
 1920-21 riigikodumõnu, 1921-30 õpetas õp. sem. dir.
 1930-31 Tallinnis güm. dir. 1931. a. Õp. L. pedago-
 giline sekretär.

Nikol Hampmen x 1862

õp. 1888 Valga sem., oli koostanud õp. sem. ap.
 Väike Maarjast (1889-93), Laikala Toom. (1896-1903
 sem. ap. Valmaris 1903-1907, 2. N. K. lat. õp.
 Tartus 1907-1919, Tartu Seminaris 1919-1932.

1907 Kodumaa tundmise õpperais ..

Eesti keel õpperais, 1918,

Eesti ajalugu algkoolidele 1919,

Eesti minajärgid 1919,

Eesti kodumaa (2 köit.)

Didaktika põhijooned 1918-21

Kooli lugemise raamat 1905-1911 (5 osa) mitme
 Trüki

Stupel

Rosengranta

Schroder L.

~~Stupel~~

Harn

Retr

Holzmayr

Brecher

Forselius

Handlung

Wielmann